

aranyifjú ♦ fn (rég, rosszalló)

Gazdag, gondtalan, léha életű fiatalember. Az *aranyifjú külföldön költötte el családi örökségét.*

◇ Szin: (rég, rosszalló) *ficsúr, uracs, világfi, (ritka) zsúrfiú*

◇ Etim: Összetétel: → *arany* + → *ifjú*.

aranyigazság ♦ fn

Bölcs megállapítás, mely minden körülmények között érvényes. *Aranyigazság, amit mondasz. Kötetbe gyűjtötték a filozófus aranyigazságait.*

◇ Szin: *életigazság, aranymondás, életbölcseesség, arany szabály*, (választékos, idegen) *szentencia*, (bizalmas) *aranyköpés*

◇ Etim: Összetétel: → *arany* + → *igazság*.

aranykezü ♦ mn *-ek, -t, -*

Rendkívül ügyes, sokféle munkához értő. *Ajánlok neked egy aranykezü asztalosmestert.*

◇ Szin: *rátermett, hozzáértő*

◇ Ell: *ügyetlen, kétbalkezes*

◇ Etim: Összetétel: → *arany* + *kezü*: a → *kéz* főnév származéka.

aranykor ♦♦♦♦ fn

1. Az emberiség boldognak, békésnek vélt őskora a görög és a római mitológiában. A *régi romok között átélte az aranykor hangulatát.*

2. (választékos) Valakinek, valaminek virágzó korszaka. *Erdély aranykoráról Móricz írt regényt.*

◇ Szin: 2. (választékos) *virágkor, hőskor, virágzás, fénykor*

◇ Etim: Összetétel: → *arany* + → *kor*.

aranyköpés ♦ fn (bizalmas)

1. Szellemes vagy szellemeskedő mondás. A *matekfűzet hátuljára gyűjti a tanár aranyköpéseit.*

2. Aranyigazság. *Híres emberek aranyköpéseit írta fel a táblára.*

◇ Szin: 1. *bemondás, sziporka, szellemesség*, (szleng) *beköpés, benyögés*, (rég) *élc, elméncség* 2. *aranymondás*, (választékos, idegen) *szentencia*

◇ Etim: Összetétel: → *arany* + *köpés*: a → *köp* ige származéka.

aranylábú ♦ mn *-ak, -t, -*

Nagyon tehetséges, ügyes (labdarúgó). Az *aranylábú játékos egymás után három gólt lőtt.*

◇ Etim: Összetétel: → *arany* + *lábú*: a → *láb* főnév származéka.

aránylag ♦♦♦♦ hsz

Viszonylag (jól), elfogadhatóan. *Áránylag jól szerepelt a versenyen. Áránylag olcsón hozzájutott egy használt kocsihoz. A karambolt*

aránylag könnyen megúszta, megsérült, de nem súlyosan.

◇ Szin: (választékos, idegen) *relatív*

◇ Etim: Az → *arány* főnév megszilárdult ragos alakulata.

aranylakodalom ♦ fn

A házasságkötés 50. évfordulója. A *nagyszülei aranylakodalomukat ünneplik.*

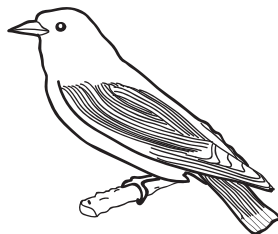
◇ Etim: Összetétel: → *arany* + → *lakodalom*.

aranymálinkó ♦ fn

Sárgarigó. *Egy aranymálinkó szállt a cseresznyefánkra.*

◇ Táj: *málinkó, málingó, sárgamálingó, aranyállú, aranyáruló, aranymál*

◇ Etim: Összetétel: → *arany* + → *málinkó*.

arany metszés ♦ fn *- , -t, -e*

1. Egy adott szakasz két részre osztása oly módon, hogy a kisebbik rész úgy arányuljon a nagyobbikhoz, mint a nagyobbik az egészhez. *A művészetben sokszor alkalmazták az arany metszés szabályát.*

2. Könyv szélének (lapjai élének) aranyfüsttel való aranyozása. *Nagy értékű könyvtárában arany metszéssel díszített régi könyvek sorakoznak.*

◇ Szin: 1. *arany metszet* 2. *aranyozás*

◇ Etim: Összetétel: → *arany* + *metszés*: a → *metsz* ige származéka.

aranyos ♦♦♦♦ mn *-ak, -at, -an*

1. Aranyozott, arannyal díszített. *Az aranyos kannában hozza be a teát.*

2. (rég) Arannyal kivarrt ruhájú. *„Tüstént parancsolá király öfelsége, Tizenkét aranyos vitéz menjen érte”* (Arany J.: Toldi).

3. (választékos) Aranya emlékeztető színű. *Haján megcsillant az aranyos napsugár.*

4. Kedvesen bájos, szeretetre méltó. *Milyen aranyosak ezek a nyuszik! Jaj, de aranyos vagy!* (Főnévi használatban:) (kedveskedő vagy gúnyos) *Te kis aranyos! Már tud beszélni a kis aranyos.*

5. (bizalmas) Tetszetős, csinos. *De aranyos ez a ruha!*

Szin: szinonima, rokon értelmű szó – **Táj:** tájnyelvi, nyelvjárási szó – **Ell:** ellentét, antonima

Etim: etimológia, szóeredet – **Ö:** utótagi összetétel – **♠:** nyelvhasználati tanács – **♦:** gyakorisági mutató

■ állandósult szókapcsolat – ● szólás a szinonimák közt

✧ Szin: (népi) *forgó*

✧ Etim: Az → *íz*² főnév származéka.

izzad ♦♦♦♦ ige ~ni

1. Verejtékmirigyei verejtéket választanak ki. *Izzad a homloka. Egész délután kint izzadnak a sportpályán.* • Szólás: *Izzad, mint egy ló:* nagyon izzad.

2. (Folyékony anyagot) kiválaszt magából. *A fa gyantát izzad.*

3. Pára lep valamit. *Izzad az ablak, nagyon hideg van kint.*

4. Küszködik. *Napokig izzadt a jó vizsgaeredményekért.*

✧ Szin: **1.** verejtékezik, verítékezik **2.** gyöngyözik, könnyezik **3.** csepeg, vízesedik, nedvesedik **4.** szenved, gyötrődik, kínlódik

✧ Táj: **1.** hevel

✧ Etim: Az → *izzik* ige származéka.

izzadság ♦♦♦ fn -, ~ot, ~a

1. Verejték. *Homlokát izzadság lepi el.*

2. (ritka) Valamire lecsapódó pára. *Az ablakot izzadság borította.*

✧ Szin: **1.** veríték, (bizalmas) lucsök

✧ Táj: **1.** lacsak, loncs

✧ Etim: Az → *izzad* ige származéka.

♠ Nem tévesztendő össze az 'izzadt állapot' jelentésű *izzadság* szóval.

ízzé-porrá ♦ hsz

Nagyon apró darabokra. *Dühében ízzé-porrá törte a vázát.*

✧ Szin: *szilánkokra, apróra*, (bizalmas) *ripityára*, (bizalmas, népi) *miszlikbe*

✧ Etim: Összetétel; *ízzé:* az → *íz*² főnév ragozott alakja + *porrá:* a → *por* főnév ragozott alakja.

izz|ik ♦♦♦♦ ige ~ani

1. Hevítés közben fényt bocsát ki. *Izzik a vas.*

2. Láng nélkül ég. *Izzik a parázs.*

3. (választékos) (Nap) perzselve süt. *Vörösen izzik a nap az Alföld felett.*

4. (Érzelem) szenvedélyes formában mutatkozik valamiben. *Gyűlölet izzik a szemében.*

✧ Szin: **2., 4.** parázslík, (régii) *parázsol*

✧ Ell: **2.** hűl, hamvad

✧ Etim: Ismeretlen eredetű szó.

izzó I. ♦♦♦♦ mn ~ak vagy ~k, ~t, ~an

1. Izzva égő. *Az izzó láva betemette a hegyoldalt.*

2. Nagyon forró. *Az izzó homokban lábát kapkodva ment. Napokig gyötrötte az izzó láz.*

3. Nagyon heves (érzelem). *Izzó gyűlölete élete végéig tartott. A szép verseket izzó szerelmének köszönhetjük.*

✧ Szin: **2.** égető, perzselő **3.** perzselő, lángoló, forró

✧ Ell: **1.** hamvadó **3.** hideg

✧ Etim: Az → *izzik* ige származéka.

izzó II. ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Lámpaizzó. *Kiégett az izzó, csavarj be újat!*

✧ Szin: villanykörte, égő, villanyégő

✧ Etim: Az → *izzik* ige származéka.

J

ja ♦♦♦♦ msz (bizalmas)

1. (Félreértés után a megértés kifejezésére:) Most már értem. *Nem úgy értettem... – Ja!*

2. (Hirtelen felöltő gondolat kifejezésére:) *Ja, már tudom!*

3. Na persze. *Na ja!*

4. (népi) Igen. *Ja, megegyeztünk.*

✧ Etim: Német jövevényszó.

jácint ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

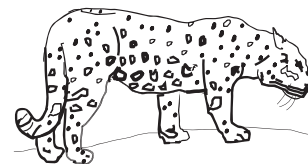
Tavasszal nyíló, illatos kék, fehér vagy rózsaszín fürtös virágzatú, hagymás dísznövény. *Kora tavasszal cserépben nevelt illatos jácintot kapott ajándékba.*

✧ Etim: Görög eredetű latin jövevényszó.

jaguár ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Foltos bundájú, dél- és közép-amerikai macskaféle ragadozó. *Ha zsákmányról van szó, a jaguár nem válogatós.*

✧ Etim: Francia, végső soron indián eredetű nemzetközi szó.

jaj I. ♦♦♦♦ isz

1. (Fájdalom, kétségbeesés kifejezésére:) *Jaj, nagyon fáj!*

2. (Csodálkozás, óhaj kifejezésére:) *Jaj, de csodálatos idő van! Jaj, de jó lenne kimenni a szabadba!*

✧ Szin: **1.** *ujj, ujj* **2.** *hű, ó*, (választékos) *hah, ejnye*, (bizalmas) *ajvé, ajaj*

✧ Etim: Önkéntelen hangkitörésből keletkezett.

jaj II. ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Jajkiáltás. *Csak a jaját lehet hallani, miközben a sebt kötözik.*

2. Rossz, keserves (sors). (Állítmányként:) *Jaj lesz neki!*

✧ Szin: **1.** *panaszkodás, siránkozás*, (választékos vagy gúnyos) *sirám*

✧ Etim: Önkéntelen hangkitörésből keletkezett.

jajgat ♦♦♦ ige ~ni

1. Jajkiáltásokat hallat, fel-felnyög. *Fájdalmában keservesen jajgatott.*

2. Keservesen siránkozik. *Csak jajgatni tud.*

3. (választékos) (Madár, szél) szaggatottan sívít. *Odakint jajgat a szél.*

✧ Szin: **1., 2.** (választékos) *jajong, jajveszével*, (bizalmas, rosszálló) *óbéogat*

✧ Táj: *ájvékol, jajkál, dugat*

✧ Etim: A → *jaj* indulatszó származéka.

jajong ♦♦♦ ige ~ni (választékos)

Huzamosan jajgat, vagy ehhez hasonló hangot hallat. *A balesetben elhunyt fiú édesanyja szívét tépően jajongott.*

✧ Szin: (választékos) *jajveszével*

✧ Etim: A → *jaj* indulatszó származéka.

jajveszével ♦♦ ige ~ni (választékos)

1. Kétségbeesett jajkiáltásokat hallat. *Szívettépően jajveszével fájdalmában.*

2. Siránkozva mond valamit. *„Tönkreteszel” – jajveszékelt.*

✧ Szin: *jajgat*, (választékos) *jajong, sír-rí*, (bizalmas, rosszálló) *óbéogat*

✧ Etim: A régi nyelvi *jajveszék* összetétel (→ *jaj* + *veszék* 'elvesztem': a → *vesz*² ige ragozott alakja) származéka.

jak ♦ fn ~ok, ~ot, ~ja

Ázsiában élő, a bölényhez hasonló, hosszú szőrű állat. *A jak még a tibeti hegyek hórétege alatt is talál magának élelmet.*

✧ Etim: Tibeti eredetű nemzetközi szó.

jakobinus ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (idegen)

1. A nagy francia forradalom radikális híve. *A hatalom 1793-ban került a jakobinusok kezébe.*

2. A XVIII. században a Martinovics-féle mozgalom tagja. *A magyar jakobinusokról tanulunk történelemórán.*

✧ Etim: Francia eredetű nemzetközi szó.

jámbor ♦♦♦♦ mn ~ak, ~t, ~an vagy ~ul

1. Szelíd, jóindulatú. *Jámborul viselkedik, pedig nagyon megbántották. A Szegefű volt a legjámborabb tehenünk.*

2. (választékos) Szerény. *Az volt a jámbor óhaja, hogy jelen lehessen.*

3. (régii) Istenfélő, kegyes. *Jámbor zarándokokat fogadott be éjszakára.*

4. (gúnyos) Gyámoltalan. *Olyan jámbor szegény, mindent elhiz.*

✧ Szin: **1.** *békés, béketűrő, türelmes, kezes* **4.** (bi

2. Dekorációs célra használt keményebb papírlap. Színes kartonra ragasztotta a képeket.
3. (Jelzőként:) Kartonpapírba csomagolt egy-ségnyi mennyiség. *Cigarettaból tíz kartont rendelt. 3 karton üdítőt vettek az ünnepségre.*
4. Nyilvántartási lap. *Az orvos kérte a beteg kartonját.*

- ◇ Szín: 1. kartonpapír, kéregpapír, (bizalmas) papundecli 2. kartonpapír; keménypapír
◇ Etim: Francia, végső soron latin eredetű német jövevényszó.

karton² ♦♦ fn ~ok, ~t, ~ja

Könnyű, színes, olcsó pamutszövet. *Kartonból varrt magának nyári ruhát. A kartont jól lehet mosni és vasalni.*

- ◇ Szín: pamutvászon
◇ Etim: Holland, végső soron arab eredetű német jövevényszó.

kártya ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Meghatározott számú és ábrájú színes, kemény kartonlapocskából álló játékeszköz. *Magyar kártya és francia kártya is kapható ebben a trafikban.* • Szólás: *Fölfedi a kártyáit: feltárja a terveit.* | *Keveri a kártyát: rosszindulatúan bonyolítja a dolgokat.* | *Belelát valakinek a kártyáiba: tisztában van a szándékaival.*

2. Kártyajáték. *Vesztétt a kártyán. Szerencsés a kártyában.*
3. Üdvözlő lapocska. *A virág mellé egy kártyát is tűzött, s ráirta: „Egy hódolójától!”*
4. (rég) Névjegykártya. *Adok Önnek kártyát, a jövő héten hívjon fel!*
5. Telefonkártya. *Nem tudok telefonálni, itt csak kártyás telefon van, de kártyát nem lehet kapni.*
6. Mobiltelefon egyenlegének feltöltéséhez szükséges, egyedi azonosítószámot tartalmazó kis műanyag lapocska. *Nincs már pénz a telefonomon, vennem kell egy kártyát.*
7. Bankkártya. *Ne menj ma a bankba, végy ki pénzt az automatából kártyával!*

8. Kis, lap alakú hivatalos okmány. *Csak akkor tudsz gyógyszerért íratni, ha nálad van a kártyád.*

- ◇ Szín: 1. játékkártya, (bizalmas) blatt, (szleng) zsuga 2. (bizalmas) blatt, (szleng) zsuga 4. névjegy, (rég) névkártya 5. csipkártya, mágnescártya 6. feltöltőkártya, mobilkártya, (Mv) mobilkartica 7. mágnescártya 8. tb-kártya, lakcímkártya • 1., 2. *Az ördög bibliája.* (rég) *Szent Dávidné zsolttára.*

- ◇ Etim: Latin, végső soron görög eredetű vándor-szó.

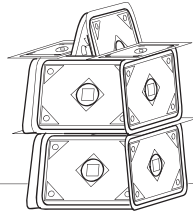
- ◇ Ö: bank + kártya, csip + kártya, hitel + kártya, mágnes + kártya, mobil + kártya, tb- + kártya

kártyavár ♦♦ fn

1. Kártyalapokból türelemjátékként épített, többnyire magas alakzat. *Már hétemeletes volt a kártyavár, mikor összedőlt.* • Szólás: *Kártyavárként omlik össze: hirtelen, nagyon könnyen vége lesz.*

2. (választékos) (Könnyen semmivé váló dolgok jelképeként:) Alaptalan remény. *Tervük kártyavár volt csupán, nem is tudták megvalósítani.*

- ◇ Szín: 2. illúzió
◇ Etim: Összetétel: → kártya + → vár².

karvaly ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

A héjához hasonló színű ragadozó madár. *A 30 cm magas, rövid, kerek szárnyú, hosszú farkú karvaly könnyen boldogul a sűrű erdőben is.*

- ◇ Táj: karvalyka, karvalymadár
◇ Etim: Talán török jövevényszó.

karzat ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~a

1. Templom erkélyszerű emeleti része. *Az orgona a karzaton van.*

2. Színházi nézőtér legfelső emelete. *Az Operaház karzatáról már nem lehet olyan jól látni.*

- ◇ Szín: erkély, galéria, (tréfás) kakasülő
◇ Etim: A → kar² 'kórus' főnév nyelvváltás kori származéka.

kas ♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

1. Méhkas. *A kasból hirtelen rajzottak ki a méhek.*

2. (népi) A csirkék, tyúkok leborítására való, vesszőből font bura. *Leemeli a kaszt a csirkékről.*

3. (népi) Szekérhez illeszthető kosárszerű tartó. *„Vigyázz, kocsis, lyukas a kas, kiugrik a pulykakakas!”* (népdal).

- ◇ Szín: 1. kaptár 2. (népi) borítókosár 3. (népi) kocsiderék, szekérderék, szállítókos, ketrec

- ◇ Táj: 2. burító, kaska 3. kasornya

- ◇ Etim: Szláv jövevényszó.

- ◇ Ö: méh + kas, mell + kas

kása ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Pépszerű étel rizsből, darából, kölesből vagy kukoricából. *Ebédre kását főz.* • Szólás: *Kása van a szájában: úgy beszél, mintha tele volna szája.* | *Fújja a kását: horkol, álmában hangosan szuszog.*

2. (népi) Kásának való nyers rizs, dara, köles vagy kukorica. *Mosd meg a kását, aztán tedd fel főni!*

- ◇ Szín: 1. pép, nyák

- ◇ Táj: kiske, kizsel

- ◇ Etim: Szláv jövevényszó.

kastély ♦♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a

Díszes, nagyobb, előkelő lakóépület. *A park közepén egy ódon kastély áll.* ■ *Kacsalábon forgó kastély: a) csodálatos mesebeli épület. A királylány a kacsalábon forgó kastély egyik tornyában lakott. b) (rosszalló) túlzott luxussal épített ház. A szomszédok egy kacsalábon forgó kastélyt építettek.*

- ◇ Szín: palota, várkastély, (rég) váracs, úrlak, udvarház

- ◇ Táj: lakomány

- ◇ Ell: vityilló, kunyhó

- ◇ Etim: Latin eredetű olasz, közelebről északolasz jövevényszó.

- ◇ Ö: vár + kastély

kasza ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

Növények tömeges levágására használt, hosszú nyelére merőleges pengéjű szerszám. *Az aratógépek megjelenése előtt mindenütt kaszával arattak.*

- ◇ Etim: Szláv, valószínűleg szlovák jövevényszó.

kaszabol ♦♦ ige ~ni

1. (Erőteljes, lendületes csapásokkal) öldös, mészárol valakit. *A vár védői utolsó erejükig kaszabolták a törököket.*

2. (Ügyetlen mozdulatokkal) vág, vagdal valamit. *Rossz nézni, ahogy kaszabolod azt a krumplit.*

- ◇ Szín: 1. gyilkol, koncol; vérengzik, hadakozik 2. aprít, vagdos, darabol, (népi) sarabol

- ◇ Táj: 2. irdal

- ◇ Etim: Az oszmán-török eredetű *kaszab* 'egyfajta kard; mészáros' főnév származéka.

kaszáló ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Olyan rét, amelyet rendszeresen kaszálnak, s róla a szénát összegyűjtik. *Két darab kaszálója van a falu határában, az egyikén éppen most gyűjtenek.*

- ◇ Etim: A → kasza főnév *kaszál* származékának továbbképzett alakja.

kászalód|ik ♦♦ ige ~ni

Nehézkesen, lassan szedelőzködik, készülődik. *De sokáig kászalódtok!*

- ◇ Szín: (bizalmas) cihelődik, tollászkodik, (rég) kászolódik

- ◇ Táj: késztelődik, páskálódik, törgölődik

- ◇ Ell: siet

- ◇ Etim: Egy önállóan nem adathozható, tisztázatlan eredetű szótól származéka.

kaszárnya ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (rég)

Katonák lakóhelyeül szolgáló egy vagy több épület. *Sokat mesélt arról, katonáideje alatt mi minden történt a kaszárnyában.*

- ◇ Szín: laktanya, (rég) katonaszállás, katonalakház

- ◇ Táj: kazárma, kazárme

- ◇ Etim: Francia, végső soron latin eredetű vándorszó.

kaszinó ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Zárt társaskör. *Az úri kaszinóban találkoztak az előkelő férfiak.*

2. Társaskörök találkozásának állandó színhelye. *Egész este a kaszinóban volt.*

3. Szerencsejátékok üzésére berendezett szórakozóhely. *A kaszinóban a rulettasztal körül nagy az izgalom.*

- ◇ Szín: 1., 2. kör, klub 3. játékkaszinó

- ◇ Etim: Olasz eredetű nemzetközi szó.

kaszinóz|ik ♦ ige ~ni

1. (rég) Kaszinóba jár. *Legkedvesebb szórakozása, hogy esténként kaszinózik.*

2. (bizalmas, rosszalló) Beszélget. *Ha nem a barátommal kaszinóztál volna, megírhattad volna a levelet.*

- ◇ Szín: 2. cseveg, diskurál, társalog, (bizalmas) tereferél

- ◇ Táj: 2. letye-petyél

- ◇ Etim: A → kaszinó főnév származéka.

kasznár ♦ fn ~ok, ~t, ~ja (rég)

A gazdaságot vezető uradalmi alkalmazott.

- ◇ Szín: (rég) gazdatiszt, intéző, sáfár, majeros

málinkó ♦ fn ~k, ~t, ~ja (népi)

Sárgarigó. *Kertünkbe bejárnak a málinkók, a szomszédban fészkelnek.*

- ✧ Szín: (népi) *aranymálinkó*
- ✧ Táj: *málingó, sármálingó, aranyállú, arany-áruló, aranymál, máringó*
- ✧ Etim: Jelentéstepadással önállósult az *arany-málinkó, sármálinkó* 'sárgarigó' összetételek utótagjából.
- ✧ Ö: arany + málinkó

máll|ik ♦♦ ige ~ani

(Szilárd anyag) omlik, porlad. *Mállik a ház vakolata, már nagyon régi.*

- ✧ Táj: *meszled*
- ✧ Etim: Ismeretlen eredetű szó.

malmoz|ik ♦ ige ~ni

1. Malomjátékot játszik. *Amikor a tanár nem nézett rájuk, az asztal alatt malmoztak.*

2. Unalmában két összekulcsolt kezének hüvelykujját egymás körül forgatja. *Egész előadás alatt malmoztunk.*

3. Semmi hasznosat nem csinál, tétlenkedik. *Nem tudjuk, mivel tölti a napját, bizonyára malmozik.*

- ✧ Szín: **3.** *lustálkodik, henyél* • **3.** *Lopja a napot.*
- ✧ Ell: **3.** *dolgozik, tevékenykedik*
- ✧ Etim: A → *malom* főnév származéka.

málna ♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Apró piros bogyókból összetett, gömbölyded gyümölcs, illetve az ezt termő cserje. *Idén dúsan virágzik a málna. Szedj egy kis málnát a pudinghoz!*

2. (bizalmas) Málnaszörp, általában felhígítva. *Két nagy málnát kérünk.*

3. (Fv bizalmas) Üdítőital. *Nem kérek most kólát, inkább innék sárga málnát.*

- ✧ Táj: **1.** *himpér, lyukasszeder*
- ✧ Etim: Szláv jövevényszó.

malom ♦♦♦♦ fn *malmok, malmot, malma*

1. Gabonaörlő üzem. *A faluban több malom is működött valamikor.* • Szólás: *Két malomban örölnék*: nem értik meg egymást.

2. Kétszemélyes társasjáték, amelyet négyszög alakúan vonalazott táblán 9-9 kis koronggal játszanak. *Maguk vonalazták meg a papírt, s korong helyett babot használtak, így játszottak malmot.*

- ✧ Szín: **2.** *malomjáték*
- ✧ Etim: Latin eredetű szláv jövevényszó.
- ✧ Ö: szél + malom, vízi + malom

malter ♦♦ fn ~, ~t, ~ja vagy ~je

Habarcs. *Elkészült a malter, lehet már vakolni.*

- ✧ Szín: *vakolat*
- ✧ Etim: Latin eredetű német jövevényszó.

mályva ♦♦ fn ~k, ~t, ~ja

1. Lilás virágú gyomnövény. *A gyerekek mályvát szedtek a mezőn. Ruhájának olyan a színe, mint a mályvának.*

2. Az ebből nemesített, másfél-két méter magasra növvő, fehér, sárga, piros stb. virágú, évelő dísnövény. *Kertjében gyönyörű mályvák virítottak.*

- ✧ Szín: **1.** (népi) *papsajt* **2.** *mályvarózsa, kerti mályva*
- ✧ Táj: *béresrózsa*
- ✧ Etim: Latin jövevényszó.

mama ♦♦♦♦ fn ~k, ~t, ~ja (bizalmas)

1. (Megszólításként vagy megnevezésként:) Édesanya. *Hol lehet a mamája ennek a kisfiúnak? Mama, vedyél nekem csokit!* „Már egy hete csak a mamára gondolok” (József A.: Mama). (Megszólításként a férj a feleségéhez:) *Add ide, mama, a szemüvegemet!* (Férj az anyósáról vagy hozzá szólva:) *A mama is velünk jön?*

- *A mama kedvence*: elkényeztetett gyerek.
- 2. (Idősebb nő bizalmaskodó, illetve udvariatlan megszólításaként:) *Mit keres itt, mama?*
- 3. (Megszólításként vagy megnevezésként:) Nagyanya. *Édesanyád most nem ér rá, a mamát kérd meg, hogy meséljen. Mama, papa, átjöttek hozzánk karácsonykor?*

- ✧ Szín: **1.** *anya*, (bizalmas) *anyu*; (kedveskedő) *anyuka, anyuci*, (gúnyos) *mámi*, (szleng) *muti* **2.** *néni*, (gúnyos) *mámi*, (szleng) *nyanya* **3.** (gyermeknyelvi) *mamuska, nagyfi*
- ✧ Táj: **1.** (kedveskedő) *nyanyicska, nyanyika*
- ✧ Etim: Vagy hangutánzó eredetű szó, vagy görög eredetű vándorszó.

- ✧ Ö: kis + mama, nagy + mama

mameluk ♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (régii)

1. Egyiptomi szultán testőre, katonája. *A szultán trónja körül négy mameluk állt.*

2. (gúnyos) A hatalmat kritikátlanul támogató, általában kormánypárti képviselő. *A kormány javaslatát főként a mamelukok pártolták.*

- ✧ Etim: Arab eredetű vándorszó.

Szín: szinonima, rokon értelmű szó – **Táj:** tájnyelvi, nyelvjárási szó – **Ell:** ellentét, antonima

Etim: etimológia, szóeredet – **Ö:** utótagi összetétel – **♠:** nyelvhasználati tanács – **♦** gyakorisági mutató

■ állandósult szókapcsolat – ● szólás a szinonimák közt

O, Ó

ó¹ ♦♦♦♦ mn ~k, ~t, – (rég, választékos)

Ódon, ősi, pusztulóban levő. „Fű kizöldül ó sírhanton” (Arany J.: Rege a csodaszarvasról). „Hát a mente, hát a nadrág, Ugy megrítult, olyan ó, Hogy szunyoghálónak is már Csak szükségből volna jó” (Petőfi S.: Pató Pál úr).

✧ Szin: *ősrégi, elavult, régimódi, vén*, (rég, választékos) *avatag*, (rosszalló) *ódsi, ásatag*, (idegen) *antik, archaikus*

✧ Ell: *új, friss, maradó, időtálló, jövőbeli*, (idegen) *modern*

✧ Etim: Ósi, finnugor vagy uráli kori szó.

ó² ♦♦♦♦ isz

1. (Szomorúság kifejezésére:) *Ó, micsoda bal-szerencse!*

2. (Csodálkozás, öröm kifejezésére:) *Ó, hát te is itt vagy? Ó, de pompás!*

3. (Udvariassági formákban:) *Ó, bocsánat! Ó, pardon!*

✧ Szin: **1.** *jaj*, (választékos) *ah* **2.** *jé*, (választékos vagy gúnyos) *á, ah*, (kissé népi) *aj*

✧ Etim: Hangutánzó eredetű szó, önkéntelen hangkitörésből keletkezett.

♣ Általában nem ejtünk *h*-t az *ó* indulatszó végén, vagy csak egy gyenge *h*-féle, hehezetes hangot, ezért ezt a mai helyesírásunk szerint nem is jelöljük. A ritka, alkalmi kiejtést érzékeltető *oh, óh* írott alakok azonban előfordulnak a (régébi) szépirodalomban.

ó³ ♦ ige *óni* (rég)

Óv valakit, valamit. „Elküldötte a húsz lán-csást, kegyelemmel akarván Óni magát ezután az erőszak tétele ellen” (Fazekas M.: Lúdas Matyi). „Ójad fívó szétlől drága gyermekedet” (Arany J.: Toldi).

✧ Szin: *véd, vigyáz, őriz, védelmez*, (választékos) *oltalmaz*

✧ Ell: *támad, bánt*

✧ Etim: Valószínűleg ősi, ugor kori szó.

oázis ♦♦♦ fn ~ok, ~t, ~a (idegen)

1. Sivatagi forrást, kutat körülvevő termékeny

terület, település. *A karaván végre elérte az oázist, megittatták a tevéket.*

2. (választékos) Felüdülést, nyugalmat adó hely. *A rideg környezetben házuk valóságos oázis volt számukra.*

✧ Szin: **1.** *liget*

✧ Ell: **1.** *sivatag, homoktenger*

✧ Etim: Görög, végső soron óegyiptomi eredetű nemzetközi szó.

óbégat ♦♦ ige ~ni (bizalmas, rosszalló)

1. Hangosan jajgatva, sírva panaszkodik. *Az a szegény kis öregasszony azért óbégat, mert el-lopták a pénztárcáját.*

2. Elnyújtott, kiabáló hangon énekel. *Az idő-sebber méltatlankodnak, hogy már megint valami újabb együttes óbégat a rádióban.*

✧ Szin: **1.** *jajjong, jajveszékél, siránkozik*; (bizalmas, rosszalló) *sáptózik, sopánkodik* **2.** *kiabál*, (bizalmas, rosszalló) *nyivákol*

✧ Táj: **1.** *ájvékol, vernyákol, óbérzol* **2.** *óbékol*

✧ Ell: **1.** *ujjong*, (választékos) *örvendezik*

✧ Etim: Német jövevényszó.

óbest ♦ fn ~ek, ~t, ~e (rég)

Ezredes. *Simonyi óbest* a magyar huszárok élén vitézül harcolt Napóleon ellen.

✧ Etim: Német jövevényszó.

obi-ugor ♦ mn ~ok, ~t, –

A finnugor nyelvek egyik csoportja, amelynek tagjai a magyarnak legközelebbi rokonai. *A vogul és az osztják alkotják az obi-ugor nyelveket.*

✧ Etim: Összetétel; *obi*: az *Ob* folyónév származéka + *ugor*: török eredetű nemzetközi szó.

objektív I. ♦♦♦ mn ~ek vagy ~ak, ~et vagy ~at, ~en vagy ~an (idegen)

1. Tudatunktól, akaratunktól függetlenül létező. *A bíróság az objektív tények alapján hoz ítéletet. Az író ebben a művében az objektív valóság ábrázolására törekszik.*

2. Tárgyilagos, elfogulatlan. *Mivel személyesen érint ez az ügy, nem mondhatok objektív véleményről.*

✧ Szin: **1.** *tárgyi, valóságos, tényleges, kézzelfogható, külső* **2.** *pártatlan, semleges*, (idegen) *korrekt*

✧ Ell: **1.** (idegen) *szubjektív* **2.** *elfogult, elkötelezett*, (idegen) *szubjektív*

✧ Etim: Latin jövevényszó.

objektív II. ♦♦♦ fn ~ok, ~ot, ~ja (idegen)

(Optikai szerkezetben) a vizsgálandó tárgy felé eső optikai lencse. *A fényképezőgép objektívja nem eléggé éles. Kicsereéli a távcső objektívját.*

✧ Szin: *lencserendszer*

✧ Etim: Latin jövevényszó.

Szin: szinonima, rokon értelmű szó – **Táj:** tájnyelvi, nyelvjárási szó – **Ell:** ellentét, antonima

Etim: etimológia, szóeredet – **Ó:** utótagi összetétel – **♣:** nyelvhasználati tanács – **♦:** gyakorisági mutató

■ állandósult szókapcsolat – ● szólás a szinonimák közt